

ISSN 2181-9130

Doi Journal 10.26739/2181-9130

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

11 ЖИЛД, 5 СОН

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

ТОМ 11, НОМЕР 5

JOURNAL OF LAW RESEARCH

VOLUME 11, ISSUE 5

ТОШКЕНТ-2026

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ | JOURNAL OF LAW RESEARCH

№5 (2026) DOI <http://dx.doi.org/10.26739/2181-9130-2026-5>

Бош муҳаррир:
Главный редактор:
Chief Editor:

Abdurasulova Qumriniso Raimqulovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Бош муҳаррир ўринбосари:
Заместитель главного редактора:
Deputy Chief Editor:

Fayziev Shoxrud Farmonovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

ТАҲРИРИЙ МАСЛАҲАТ КЕНГАШИ | РЕДАКЦИОННЫЙ СОВЕТ | EDITORIAL BOARD

12.00.01 - ДАВЛАТ ВА ҲУҚУҚ НАЗАРИЯСИ ВА ТАРИХИ. ҲУҚУҚИЙ ТАЪЛИМОТЛАР ТАРИХИ / ТЕОРИЯ ПРАВА И ГОСУДАРСТВА, ИСТОРИЯ ПРАВОВЫХ УЧЕНИЙ / THEORY OF LAW AND STATE, HISTORY OF LEGAL DOCTRINES

Boboyev Halimboy Boboyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ahmedshaeva Mavlyuda Axatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Adilxodjayeva Surayyo Maxkamovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Sattorov Abdug'affor
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Yosuke Shamoto
yuridik fanlar doktori, professor (Yaponiya)
Umarxanova Dildora Sharipxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nematov Jo'rabek Nematilloevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

12.00.02 - КОНСТИТУЦИОННЫЙ ҲУҚУҚ, МАЪМУРИЙ ҲУҚУҚ, МОЛИЯ ВА БОЖХОНА ҲУҚУҚИ / КОНСТИТУЦИОННОЕ ПРАВО; АДМИНИСТРАТИВНОЕ ПРАВО; ФИНАНСОВОЕ ПРАВО / CONSTITUTIONAL LAW; ADMINISTRATIVE LAW; FINANCIAL RIGHT

Malikova Gulchexra
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xusanov Ozod Tillabayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Selimanova Svetlana Mixaylovna
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)

Xvan Leonid Borisovich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Peshkova Xristina Vyacheslovovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
Sung Un Lee
yuridik fanlar doktori, professor (Janubiy Koreya)

12.00.03 - ҲУҚУҚРОЛИК ҲУҚУҚИ. ТАДБИРКОРЛИК ҲУҚУҚИ. ОИЛА ҲУҚУҚИ. ХАЛҚАРО ХУСУСИЙ ҲУҚУҚ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРАВО; ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСКОЕ ПРАВО; СЕМЕЙНОЕ ПРАВО; МЕЖДУНАРОДНОЕ ЧАСТНОЕ ПРАВО / CIVIL LAW; BUSINESS LAW; FAMILY LAW; PRIVATE INTERNATIONAL LAW

Oqyulov Omonboy
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ro'zinazarov Shuhrat Nuraliyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ruziyev Rustam Jabborovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Borotov Mirodiljon Xomudjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Toshev Boboqul Norqobilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Shomuxamedova Zamira Shoislamovna
yuridik fanlar doktori, (O'zbekiston)
Ahmad Issa Altweissi
yuridik fanlar doktori, professor (Iordaniya)
Mexmonov Kambariddin Miradxanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

12.00.04 - ҲУҚУҚРОЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ХЎЖАЛИК ПРОЦЕССУАЛ ҲУҚУҚИ. ҲАҚАМЛИК ЖАРАЁНИ ВА МЕДИАЦИЯ / ГРАЖДАНСКОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; ХОЗЯЙСТВЕННОЕ ПРОЦЕССУАЛЬНОЕ ПРАВО; АРБИТРАЖНЫЙ ПРОЦЕСС И МЕДИАЦИЯ / CIVIL PROCEDURE LAW; ECONOMIC PROCEDURAL LAW; ARBITRATION PROCESS AND MEDIATION

Esanova Zamira Normurodovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mamasidiqov Muzaffar Musajonovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jason A.
Kanton Federal sud markazi (AQSH)
Borut Strazisar
Yuridik bo'lim boshlig'i (Sloveniya)

12.00.05 - МЕҲНАТ ҲУҚУҚИ. ИЖТИМОИЙ ТАЪМИНОТ ҲУҚУҚИ / ТРУДОВОЕ ПРАВО; ПРАВО СОЦИАЛЬНОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ / THE LABOR LAW; SOCIAL SECURITY LAW

Usmanova Muborak Akmalxanovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Gasanov Mixail Yuriyevich
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Sattorova Gulnoza Djurakulovna
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)

Murodova Gulnora
yuridik fanlar doktori, dotsent (O'zbekiston)
Denisov Gleb
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Fayziyev Shuxrat Xasanovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Usmonov Muhammadi Bahridinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Xolmuminov Juma
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Jo'rayev Yuldash Achilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Nurmatov Mirg'olib Mirzayevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Po'latov Baxtiyor Xalilovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Salomov Baxrom Salomovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Osmonaliyev Qayrat
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirzayev Aziz
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Aleksey Kibalnik
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Kudryavtsev Vladislav Leonidovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Sergey Shoshin
yuridik fanlar doktori, dotsent (Rossiya)
James B.
Eaglin Federal sud markazi (AQSH)

Rustambayev Mirzayusup Hakimovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Zufarov Rustam Axmedovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Kabulov Rustam
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Rajabova Mavjuda Abdullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Ismailov Isomiddin
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Hamidov Nurmuhammad Orif o'g'li
yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (O'zbekiston)
Yuldoshev Rifat Raxmadjonovich
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Djansarayeva Rima Ernatovna
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Yelena Antonyan Aleksandrovna
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Matthew Light
yuridik fanlar doktori, professor (Kanada)
Qo'shayev Nurali Mahmudovich
yuridik fanlar nomzodi, dotsent (O'zbekiston)

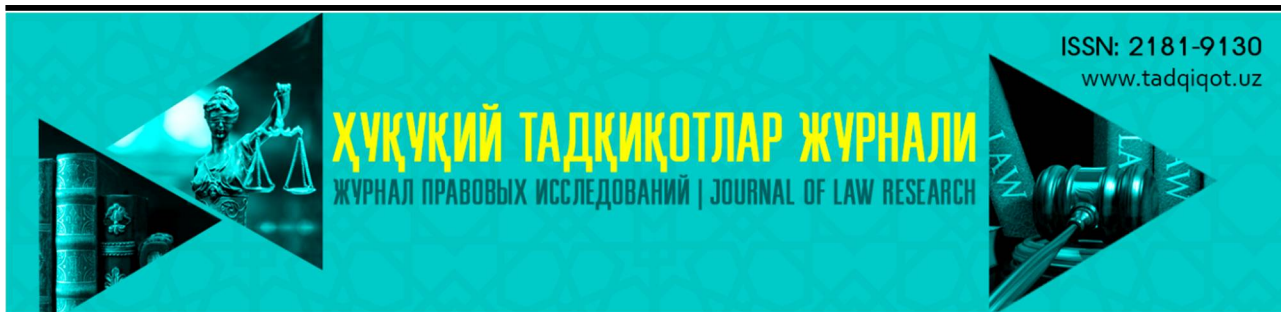
Inog'omjonova Zumratxon Fatxullayevna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Pulatov Yuriy Safiyevich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
To'laganova Gulchehra Zaxitovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Muxiddinov Faxriddin Muxiddinovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Mirazov Davron Miragzamovich
yuridik fanlar doktori (O'zbekiston)
Rijakov Aleksandr Petrovich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)

Stoyko Nikolay Genadyevich
yuridik fanlar doktori, professor (Rossiya)
Iskandarov Zayniddin
yuridik fanlar doktori, professor (Tojikiston)
Sergey Pen
yuridik fanlar doktori, professor (Qozog'iston)
Aleksey Purs
yuridik fanlar doktori, dotsent (Belarus)
Jurgen Maurer
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)
Kevin Curtin
yuridik fanlar doktori, professor (AQSH)

Ismoilov Bahodir Islamovich
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Matkarimova Gulchehra Abdusamatovna
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)

Yuldasheva Govxerjan
yuridik fanlar doktori, professor (O'zbekiston)
Alexander Trunk
yuridik fanlar doktori, professor (Germaniya)

1. Artikov Dilmurod Raxmatillayevich	
MA’MURIY SUD ISHLARINI YURITISH PRINSIPLARINING YURIDIK TAVSIFI.....	5
2. Sayfullaeva Venera Nimatjonovna	
AXBOROT XAVFSIZLIGI SOHASIDA SUN’IY INTELLEKT HUQUQIY KONSEPSIYASINING SHAKLLANISHI.....	14
3. Бойтураев Дилшод Маматкарим угли	
ГРАЖДАНСКО-ПРАВОВОЕ РЕГУЛИРОВАНИЕ РЕОРГАНИЗАЦИИ ОБЩЕСТВ С ОГРАНИЧЕННОЙ ОТВЕТСТВЕННОСТЬЮ В УСЛОВИЯХ РЕФОРМИРОВАНИЯ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН.....	26
4. Hazratqulov Zahridin Sobirjanovich	
KREDIT SEKTORIDA QONUN BUZILISHLARI HOLATLARIGA QARSHI KURASHNI MUVOFIQLASHTIRISHDA PROKURATURA ORGANLARI FAOLIYATINING NAZARIY-HUQUQIY VA AMALIY JIHATLARI.....	40
5. Khamidov Nurmukhammad Orif ugli, Najimova Jamola Davron qizi	
ARTIFICIAL INTELLIGENCE AND THE FUTURE OF CRIMINAL LIABILITY: A COMPARATIVE LEGAL ANALYSIS.....	50
6. Hojiyev Nosirjon Komilovich	
GIYOHVANDLIK VOSITALARINI, ULARNING ANALOGLARINI YOKI PSIXOTROP MODDALARNI ISTE’MOL QILISHGA JALB ETGANLIK UCHUN JAVOBGARLIK: XORIJIY TAJRIBA.....	59
7. Qo’chqarov Jaloliddin Nurilla o’g’li	
MEHNATNI MUHOFAZA QILISH QOIDALARINI BUZISH UCHUN JINOIY JAVOBGARLIKNING KELIB CHIQISHI HAMDA UNING AHAMIYATI.....	67
8. Утаев Хусниддин Хуррамович	
РАҚАМЛИ МУҲИТДА ФИРИБГАРЛИК ЖИНОЯТИНИНГ ОБЪЕКТИВ БЕЛГИЛАРИНИ ЖИНОИЙ ҲУҚУҚИЙ БАҲОЛАШ МАСАЛАЛАРИ.....	74
9. Нодиров Музаффар Ахмадович, Хайдарова Шохида Ахрор кизи	
ОЦЕНИВАНИЕ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ПРОКУРОРОВ.....	81
10. Ummatov Muhammadrasul Tursunovich	
KOMPYUTER AXBOROTIDAN QONUNGA XILOF RAVISHDA FOYDALANISH JINOYATLARINI TERGOV QILISHDA YUZAGA KELADIGAN MUAMMOLAR.....	93
11. Хамдамова Фируза Уразалиевна	
ПРАВО РЕБЁНКА НА ДОСТУП К ИНФОРМАЦИИ И ЗАЩИТУ ОТ ВРЕДНОСНОГО КОНТЕНТА.....	100
12. Султонов Абдулла Тоштемир ўғли	
ФИШИНГ ВА ОНЛАЙН ФИРИБГАРЛИККА ҚАРШИ КУРАШИШ СОҲАСИДАГИ МИЛЛИЙ ҚОНУНЧИЛИКНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ МАСАЛАЛАРИ.....	108

12.00.07-СУДЕБНАЯ ВЛАСТЬ. ПРОКУРОРСКИЙ НАДЗОР. ОРГАНИЗАЦИЯ ПРАВООХРАНИТЕЛЬНОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ. АДВОКАТУРА

Hazratqulov Zahriddin Sobirjanovich,

O'zbekiston Respublikasi Huquqni muhofaza qilish

Akademiyasi mustaqil izlanuvchisi

E-mail: mamajanovabror2001@gmail.com

KREDIT SEKTORIDA QONUN BUZILISHLARI HOLATLARIGA QARSHI KURASHNI MUVOFIQLASHTIRISHDA PROKURATURA ORGANLARI FAOLIYATINING NAZARIY-HUQUQIY VA AMALIY JIHATLARI

For citation: Khazratqulov Zahriddin Sobirjanovich. THEORETICAL, LEGAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF PROSECUTION AUTHORITIES IN COORDINATING THE FIGHT AGAINST VIOLATIONS OF LAW IN THE CREDIT SECTOR. Journal of Law Research. 2026, 11 vol., issue 5.

<http://dx.doi.org/10.5281/zenodo.22235151>

ANNOTATSIYA

Mazkur maqolada kredit sektorida qonun buzilishlari holatlariga qarshi kurashni muvofiqlashtirishda prokuratura organlari faoliyatining nazariy-huquqiy, institutsional va amaliy jihatlarini kompleks tahlil qilingan. Tadqiqotda kredit munosabatlari moliya-bank tizimining barqarorligi, iqtisodiy xavfsizlik, banklarga bo'lgan ishonch va investitsiyaviy muhitga ta'sir ko'rsatuvchi muhim huquqiy-iqtisodiy institut sifatida baholanadi. Shu nuqtai nazardan, kredit sektoridagi qonun buzilishlari faqat bank va mijoz o'rtasidagi xususiy shartnomaviy nizo doirasida emas, balki moliyaviy intizom, korruptsiyaviy xavflar, jinoiy daromadlarni legallashtirish, muammoli kreditlar ulushining ortishi va davlat iqtisodiy manfaatlariga tahdid soluvchi tizimli hodisa sifatida o'rganilgan. Maqolada prokuratura organlarining muvofiqlashtiruvchi funktsiyasi mustaqil prokurorlik faoliyati yo'nalishi sifatida ochib berilib, uning nazorat, jinoiy ta'qib, profilaktika va idoralararo hamkorlik bilan o'zaro bog'liqligi asoslangan. Shuningdek, kredit sektoridagi huquqbuzarliklarni aniqlash va bartaraf etishda Markaziy bank, soliq organlari, moliyaviy monitoring tuzilmalari, tijorat banklari va huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasida samarali axborot almashinuvi muhim ahamiyat kasb etishi ta'kidlangan. Tadqiqotda xorijiy mamlakatlar tajribasi, xususan Germaniya, AQSh, Rossiya va FATF tavsiyalari qiyosiy tahlil qilinib, O'zbekiston amaliyoti uchun ixtisoslashgan prokurorlar korpusini shakllantirish, yagona raqamli monitoring platformasini joriy etish, riskka asoslangan nazorat modelini kuchaytirish hamda kredit sektorida profilaktik prokuror tahlilini rivojlantirish bo'yicha ilmiy asoslangan takliflar ishlab chiqilgan.

Kalit so'zlar: kredit sektori, kredit munosabatlari, qonun buzilishlari, prokuror nazorati, prokuratura muvofiqlashtiruvi, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy xavfsizlik, bank siri, manfaatlar to'qnashuvi, muammoli kreditlar, AML/CFT, raqamli monitoring.

Хазраткулов Захриддин Собиржанович,
Самостоятельный соискатель Правоохранительной
Академии Республики Узбекистан
E-mail: mamajanovabror2001@gmail.com

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВЫЕ И ПРАКТИЧЕСКИЕ АСПЕКТЫ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ОРГАНОВ ПРОКУРАТУРЫ ПО КООРДИНАЦИИ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ НАРУШЕНИЯМ ЗАКОНОДАТЕЛЬСТВА В КРЕДИТНОМ СЕКТОРЕ

АННОТАЦИЯ

В данной статье комплексно анализируются теоретико-правовые, институциональные и практические аспекты деятельности органов прокуратуры по координации противодействия нарушениям законодательства в кредитном секторе. Кредитные отношения рассматриваются как важный финансово-правовой институт, оказывающий непосредственное влияние на устойчивость банковской системы, экономическую безопасность, доверие к финансовым организациям и инвестиционную привлекательность государства. В этой связи нарушения в кредитном секторе исследуются не только как частноправовые споры между банком и клиентом, но и как системное явление, способное затрагивать финансовую дисциплину, коррупционные риски, легализацию преступных доходов, рост проблемной задолженности и экономические интересы государства. В статье раскрывается координационная функция прокуратуры как самостоятельное направление прокурорской деятельности, связанное с обеспечением законности, межведомственного взаимодействия, профилактики правонарушений и повышения эффективности деятельности уполномоченных органов. Особое внимание уделяется взаимодействию прокуратуры с Центральным банком, налоговыми органами, структурами финансового мониторинга, коммерческими банками и правоохранительными органами при выявлении, предупреждении и пресечении нарушений в кредитной сфере. На основе анализа научных подходов и практических данных обоснована необходимость перехода от преимущественно реактивной модели реагирования к риск-ориентированной и профилактической системе прокурорской координации. В статье также проводится сравнительно-правовой анализ опыта Германии, США, России и рекомендаций FATF. В результате сформулированы предложения по формированию корпуса специализированных прокуроров, внедрению единой цифровой платформы мониторинга, совершенствованию обмена информацией, развитию RegTech- и SupTech-инструментов, а также усилению профилактического прокурорского анализа в кредитном секторе.

Ключевые слова: кредитный сектор, нарушения законодательства, прокурорский надзор, координация прокуратуры, финансово-банковская система, экономическая безопасность, проблемные кредиты, банковская тайна, конфликт интересов, легализация преступных доходов, AML/CFT, цифровой мониторинг, риск-ориентированный надзор, специализированные прокуроры.

Khazratqulov Zakhriddin Sobirjanovich,
Independent Researcher of Law Enforcement Academy
of the Republic of Uzbekistan
E-mail: mamajanovabror2001@gmail.com

THEORETICAL, LEGAL AND PRACTICAL ASPECTS OF THE ACTIVITIES OF PROSECUTION AUTHORITIES IN COORDINATING THE FIGHT AGAINST VIOLATIONS OF LAW IN THE CREDIT SECTOR

ANNOTATION

This article provides a comprehensive analysis of the theoretical, legal, institutional and practical aspects of the activities of prosecution authorities in coordinating the fight against violations of law in the credit sector. Credit relations are examined as a significant financial and legal institution that

directly affects the stability of the banking system, economic security, public trust in financial institutions and the investment environment. From this perspective, violations in the credit sector are considered not merely as private contractual disputes between banks and clients, but as a systemic phenomenon capable of undermining financial discipline, increasing corruption risks, facilitating the legalization of criminal proceeds, expanding the share of non-performing loans and threatening the economic interests of the state. The article substantiates the coordinating function of the prosecution authorities as an independent area of prosecutorial activity aimed at ensuring legality, strengthening interagency cooperation, preventing offenses and improving the effectiveness of competent public bodies. Particular attention is paid to cooperation between the prosecution authorities, the Central Bank, tax authorities, financial monitoring bodies, commercial banks and law enforcement agencies in detecting, preventing and suppressing violations in the credit sector. Based on scholarly approaches and practical materials, the article argues for a transition from a predominantly reactive model of response to a risk-based and preventive model of prosecutorial coordination. The study also examines the experience of Germany, the United States, Russia and the recommendations of the FATF in a comparative legal context. As a result, the article proposes the establishment of specialized prosecutors for financial offenses, the introduction of a unified digital monitoring platform, the improvement of interagency information exchange, the application of RegTech and SupTech tools, and the strengthening of preventive prosecutorial analysis in the credit sector.

Keywords: credit sector, violations of law, prosecutorial supervision, prosecutorial coordination, financial and banking system, economic security, non-performing loans, banking secrecy, conflict of interests, legalization of criminal proceeds, AML/CFT, digital monitoring, risk-based supervision, specialized prosecutors.

O'zbekistonda amalga oshirilayotgan iqtisodiy islohotlar moliya-bank tizimining barqaror, shaffof va ishonchli faoliyat yuritishini ta'minlashni davlat siyosatining muhim yo'nalishlaridan biriga aylantirmoqda. Kredit sektori iqtisodiyotning real tarmoqlarini moliyalashtirish, tadbirkorlik sub'ektlarini qo'llab-quvvatlash, aholi ehtiyojlarini qondirish va investitsiyaviy faollikni oshirishda hal qiluvchi o'rin tutadi. Shu sababli kredit munosabatlaridagi har qanday qonun buzilishi faqat bank va qarzdor o'rtasidagi xususiy huquqiy nizo sifatida emas, balki kengroq miqyosda – moliyaviy intizom, bank tizimiga bo'lgan ishonch, byudjet manfaatlari, iqtisodiy xavfsizlik va huquqiy tartibotga ta'sir ko'rsatuvchi hodisa sifatida baholanishi lozim.

Kredit sektoridagi huquqbuzarliklar turli shakllarda namoyon bo'ladi. Ular qatoriga qalbaki hujjatlar asosida kredit olish, bank xodimlari va mijozlar o'rtasida manfaatdorlik asosida til birlashtirish, qarzdorning to'lov qobiliyatini sun'iy ravishda ijobiy ko'rsatish, kredit mablag'laridan maqsadsiz foydalanish, foiz va komissiya shartlarini yashirish, bank operatsiyalari orqali jinoiy daromadlarni legallashtirish kabi holatlarni kiritish mumkin. Bunday huquqbuzarliklar moliyaviy resurslarning adolatli taqsimlanishiga putur yetkazadi, muammoli kreditlar ulushini oshiradi, banklar likvidligiga salbiy ta'sir qiladi va moliyaviy bozor ishtirokchilari o'rtasida ishonch inqirozini yuzaga keltiradi.

Mazkur sharoitda prokuratura organlarining roli faqat sodir etilgan qonun buzilishiga nisbatan ta'sir chorasini qo'llash bilan cheklanmaydi. Prokuratura organlari qonun ustuvorligini ta'minlash, qonuniylilikni mustahkamlash, fuqarolar, jamiyat va davlat manfaatlarini himoya qilish, huquqbuzarliklarning oldini olish hamda profilaktika qilish vazifalarini bajaradi. Bu vazifalar "Prokuratura to'g'risida"gi Qonunning 2-moddasida belgilangan umumiy institutsional maqsadlar bilan bevosita bog'liq. Shu bilan birga, prokuror talablarining majburiyligi prokuraturaning boshqa organlar bilan munosabatida huquqiy ta'sirchanlikni ta'minlovchi muhim kafolat hisoblanadi.

Kredit sektoridagi qonun buzilishlari moliyaviy tashkilotlar, banklar, mijozlar, qarzdorlar, kafillar, garov beruvchilar va boshqa ishtirokchilar o'rtasidagi kredit munosabatlarida qonunchilik hujjatlari, shartnoma shartlari, bank ichki qoidalari va moliyaviy intizom talablarining buzilishi bilan bog'liq huquqiy hodisadir. Ushbu tushuncha mazmunan keng bo'lib, unda fuqarolik-huquqiy majburiyatlarni bajarmaslikdan tortib, ma'muriy, korruptsiyaviy va jinoiy-huquqiy xarakterdagi qilmishlargacha bo'lgan holatlar qamrab olinadi.

Sh. Turobov kredit sektoridagi qonunbuzarliklarni bank tizimi va moliyaviy munosabatlarda shartnomaviy yoki qonunchilik talablarini ataylab yoki ehtiyotsizlik oqibatida buzish holati sifatida talqin qiladi [1]. Ushbu yondashuvning ilmiy ahamiyati shundaki, kredit sohasidagi huquqbuzarliklar faqat qasd bilan sodir etilgan jinoiy harakatlardan iborat emas, balki bank xodimlari yoki mijozlarning ehtiyotsizligi, yetarli darajada tekshiruv o'tkazmasligi, kreditga layoqatlilikni yuzaki baholashi, ichki nazorat tartiblariga rioya qilmasligi natijasida ham yuzaga kelishi mumkin. Demak, bunday yondashuv javobgarlik asoslarini farqlash, huquqbuzarliklarning sub'ektiv tomonini aniqlash va profilaktik choralarini to'g'ri belgilash uchun muhim metodologik asos yaratadi.

M. Bazarova esa kredit sektoridagi huquqbuzarliklarni moliyaviy barqarorlikka tahdid soluvchi omil sifatida baholaydi [2]. Bu qarash kredit sohasidagi qonun buzilishlarini faqat alohida bank operatsiyasi yoki shartnoma doirasida emas, balki moliyaviy tizim barqarorligi nuqtai nazaridan baholash zarurligini ko'rsatadi. Chunki bank ichki nazoratining zaifligi, axborot asimmetriyasi, manfaatlar to'qnashuvi va mijozlar haqidagi ma'lumotlarning yetarlicha tekshirilmasligi muammoli kreditlar hajmini oshiradi. Muammoli kreditlar esa bank aktivlari sifatiga, likvidlik darajasiga, kredit siyosatining ishonchliligiga va butun moliya bozoridagi barqarorlikka ta'sir ko'rsatadi.

Kredit sektoridagi huquqbuzarliklarning huquqiy tabiatini baholashda ularning bir necha o'zaro bog'liq qatlamlarini ajratish maqsadga muvofiq. Birinchi qatlam – shartnomaviy buzilishlar. Bunda qarzdor kredit shartnomasida belgilangan majburiyatlarni bajarmasligi, to'lov muddatlarini buzishi, garov predmetini saqlash tartibiga rioya qilmasligi yoki kredit mablag'larini shartnomada ko'rsatilgan maqsaddan boshqa yo'nalishga sarflashi mumkin. Ikkinchi qatlam – bank tartib-taomillarini buzish. Bunda bank xodimlari kredit ajratish jarayonida mijozning to'lov qobiliyatini yetarlicha tekshirmasligi, garov bahosini sun'iy oshirishi, kredit hujjatlarini rasmiyatchilik uchun rasmiylashtirishi yoki kredit qo'mitasi qarorlarini belgilangan tartibda qabul qilmasligi mumkin. Uchinchi qatlam – korruptsiyaviy huquqbuzarliklar. Bunda bank xodimi, mijoz, baholovchi, kafil yoki boshqa manfaatdor shaxslar o'rtasida noqonuniy kelishuv yuzaga keladi. To'rtinchi qatlam – jinoiy-huquqiy holatlar. Bunda o'zlashtirish, rastrata, firibgarlik, qalbaki hujjatlardan foydalanish, noqonuniy bank operatsiyalari yoki jinoiy daromadlarni legallashtirish kabi qilmishlar sodir etiladi.

O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi Qonuni banklar faoliyatini tashkil etish va tartibga solishga oid asosiy huquqiy baza hisoblanadi. Ushbu Qonun banklar faoliyatiga oid munosabatlarni qonunchilik hujjatlari asosida tartibga solishini belgilaydi. Shu jihatdan kredit operatsiyalari bank faoliyatining muhim yo'nalishi bo'lib, ular qonunchilik, ichki bank siyosati va prudensial talablar bilan uyg'un holda amalga oshirilishi kerak.

Kredit sektorida korruptsiyaviy xavflar ham alohida ahamiyatga ega. "Korruptsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonun korruptsiyaga qarshi kurashish sohasidagi munosabatlarni tartibga solishga qaratilgan bo'lib, kredit ajratish jarayonida manfaatlar to'qnashuvi, xizmat mavqeidan foydalanish, noqonuniy ustunlik berish yoki bank xodimi tomonidan mijoz manfaatiga g'ayriqonuniy harakat qilish kabi holatlarni baholashda muhim huquqiy asos bo'lib xizmat qiladi.

Jinoyat kodeksi normalari nuqtai nazaridan kredit sektoridagi huquqbuzarliklar turli moddalar bilan bog'liq bo'lishi mumkin. Masalan, manbada JK 167, 177 va 233-moddalar bilan bog'liq holatlar qayd etilgan. Shu bilan birga, Jinoyat kodeksi matnida 167-modda "O'zlashtirish yoki rastrata yo'li bilan talon-toraj qilish" deb nomlangani inobatga olinsa, kredit mablag'larini talon-toraj qilish holatlarini kvalifikatsiya qilishda moddaning aniq dispozitsiyasiga tayanish zarur. Bu esa kredit sektoridagi qilmishlarni huquqiy baholashda umumiy tavsif bilan cheklanmasdan, har bir qilmishning ob'ektiv va sub'ektiv belgilari, yetkazilgan zarar, ishtirokchilar maqomi va qasd mazmunini alohida tahlil qilishni talab qiladi.

Kredit sektorida qonun buzilishlariga qarshi kurashda turli sub'ektlar ishtirok etadi: Markaziy bank, tijorat banklari, soliq organlari, moliyaviy monitoring organlari, huquqni muhofaza qiluvchi organlar, sudlar va prokuratura. Ularning har biri o'z vakolatiga ega bo'lsa-da, kredit sohasidagi huquqbuzarliklar ko'p hollarda kompleks xarakterga ega bo'lgani uchun alohida organning mustaqil harakati yetarli natija bermasligi mumkin. Shu sababli mazkur sohada muvofiqlashtirish alohida institutsional ahamiyat kasb etadi.

V.P. Ryabtsev muvofiqlashtirishni umumiy maqsadga erishish uchun yagona tizim doirasida harakat qiluvchi sub'ektlarning harakatlarini moslashtirish jarayoni sifatida ta'riflaydi [9]. Bu ta'rif prokuraturaning kredit sektoridagi faoliyatiga tatbiq etilganda, muvofiqlashtirishning asosiy maqsadi turli organlarning tarqoq va fragmentar harakatlarini yagona huquqiy natijaga yo'naltirishdan iborat ekani ko'rinadi. Bunday yondashuvda prokuratura faqat tekshiruvchi yoki jinoiy ta'qibni amalga oshiruvchi organ sifatida emas, balki institutsional aloqalarni birlashtiruvchi huquqiy markaz sifatida namoyon bo'ladi.

A.Yu. Vinokurov prokuratura muvofiqlashtirishini jinoyatchilikka qarshi kurashuvchi organlar faoliyatini muvofiqlashtirish va samaradorligini oshirishga qaratilgan prokurorlik funktsiyasi sifatida baholaydi [10]. Bu qarash kredit sektoridagi qonun buzilishlari uchun ayniqsa ahamiyatli. Chunki kredit sohasida huquqbuzarlikni aniqlash, moliyaviy harakatlarni tahlil qilish, bank hujjatlarini o'rganish, jinoiy daromadlar harakatini kuzatish va zararni undirish bir vaqtning o'zida bir necha organ hamkorligini talab qiladi. Agar ushbu harakatlar o'zaro bog'lanmasa, dalillarni to'plash, javobgar shaxslarni aniqlash va zararni qoplash jarayoni sustlashadi.

O.S. Kapinus va S.G. Kexlerov muvofiqlashtirishni prokuratura faoliyatining alohida funktsiyasi sifatida baholab, uni nazorat yoki ta'qib funktsiyasidan mazmunan farqli deb ko'rsatadi [11]. Ushbu yondashuv ilmiy jihatdan muhim, chunki prokuratura muvofiqlashtiruvini prokuror nazoratining oddiy qo'shimcha elementi sifatida emas, balki mustaqil funktsional yo'nalish sifatida tushunish imkonini beradi. Kredit sektorida bu mustaqillik yanada yaqqol namoyon bo'ladi: prokuror bankni bevosita boshqarmaydi, Markaziy bank vakolatlarini o'zlashtirmaydi, tijorat banklarining xo'jalik qarorlarini qabul qilmaydi, ammo qonun ustuvorligini ta'minlash maqsadida tegishli organlar harakatlarini huquqiy jihatdan uyg'unlashtiradi.

B. Po'latov O'zbekiston prokuratura organlari faoliyatida muvofiqlashtirish Bosh prokurorning sohaviy buyruqlari va alohida qarorlari orqali amalga oshirilishini ta'kidlaydi [12]. Bu qarash prokuratura muvofiqlashtiruvining huquqiy-tashkiliy asoslarini tushunishda muhim. Chunki muvofiqlashtirish faqat nazariy tushuncha emas, balki amaliyotda yig'ilishlar, ishchi guruhlar, qo'shma qarorlar, axborot almashish tartiblari, taqdimnomalar, tekshiruv rejalari va tahliliy ma'lumotlar orqali amalga oshiriladigan tizimli faoliyatdir.

F. G'aybullaev prokuratura va boshqa huquqni muhofaza qiluvchi organlar o'rtasida ma'lumot almashish, rejalarni muvofiqlashtirish va birgalikdagi operatsiyalarni tashkil etish orqali qonun ustuvorligini ta'minlash jarayonini muvofiqlashtirishning asosiy mazmuni sifatida ko'radi [13]. Bu yondashuv kredit sektori uchun alohida ahamiyatga ega, chunki bank operatsiyalaridagi huquqbuzarliklar ko'pincha bir vaqtning o'zida moliyaviy, soliq, korruptsiyaviy va jinoiy-huquqiy belgilarga ega bo'ladi. Shuning uchun ma'lumot almashishning tezkorligi va ishonchliligi prokuratura muvofiqlashtiruvining amaliy samaradorligini belgilaydi.

Yuqoridagi qarashlar asosida prokuratura organlarining kredit sektoridagi muvofiqlashtiruvchi faoliyatiga quyidagi mualliflik ta'rifini berish mumkin: prokuraturaning kredit sektorida qonun buzilishlariga qarshi kurashni muvofiqlashtirishi – bu qonun ustuvorligini ta'minlash, moliyaviy barqarorlikka tahdid soluvchi huquqbuzarliklarni aniqlash, ularning oldini olish, zararni qoplash va vakolatli organlar harakatlarini yagona huquqiy maqsadga yo'naltirishga qaratilgan mustaqil prokurorlik funktsiyasidir.

Prokuratura muvofiqlashtiruvining o'ziga xos belgilari quyidagilarda namoyon bo'ladi. Birinchidan, prokuratura institutsional jihatdan mustaqil va xolis sub'ekt sifatida harakat qiladi. Ikkinchidan, uning vakolatlari faqat ma'muriy ta'sir choralari bilan cheklanmaydi; prokuror taqdimnoma kiritishi, protest bildirishi, sudga murojaat qilishi, jinoyat ishi qo'zg'atish masalasini hal qilishi mumkin. Uchinchidan, prokuror talablarining majburiyligi muvofiqlashtirish jarayonida huquqiy ta'sirchanlikni ta'minlaydi. To'rtinchidan, prokuratura faoliyati profilaktik yo'nalishga ega bo'lib, u nafaqat sodir etilgan huquqbuzarlikka munosabat bildirish, balki uni keltirib chiqargan tizimli sabablarni bartaraf etishga ham qaratilgan. Beshinchidan, prokuratura muvofiqlashtiruvi alohida holatlarni emas, balki kredit sohasidagi umumiy xavflar, tendensiyalar va institutsional muammolarni qamrab oladi.

Kredit sektorida prokuratura muvofiqlashtiruvini turli tashkiliy-huquqiy shakllarda amalga oshiriladi. Ular orasida idoralararo ishchi guruhlar, respublika va hududiy shtablar, birgalikdagi tekshiruvlar, tahliliy ma'lumot almashish, muammoli kreditlar bilan ishlash bo'yicha "loyihabay" rejalar, banklar faoliyatini o'rganish va profilaktik choralar alohida o'rin tutadi.

Idoralararo ishchi guruhlar kredit sektoridagi huquqbuzarliklarning kompleks tabiatini hisobga olgan holda tuziladi. Bunday guruhlarda prokuratura, Markaziy bank, soliq organlari, iqtisodiy jinoyatlarga qarshi kurashuvchi tuzilmalar, moliyaviy monitoring organlari va boshqa vakolatli sub'ektlar ishtirok etishi mumkin. Ishchi guruhlarining asosiy vazifasi huquqbuzarliklar haqidagi ma'lumotlarni umumlashtirish, xavfli yo'nalishlarni aniqlash, tekshiruvlar rejasini kelishish va natijalar bo'yicha ta'sir choralari belgilashdan iborat.

Respublika va hududiy shtablar esa muammoli kreditlar bilan ishlash, zararni undirish, banklar faoliyatidagi kamchiliklarni bartaraf etish va kredit intizomini mustahkamlash maqsadida tashkil etiladi. Manbada qayd etilganidek, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuratura va Markaziy bankning qo'shma qarorlari asosida tuzilgan shtablar muammoli kreditlar salmog'ini qisqartirish bo'yicha reja-grafiklar ishlab chiqqan. Bunday shtablar faqat hisobot yuritish organi emas, balki davlat organlari va banklar o'rtasida amaliy hamkorlikni ta'minlovchi muvofiqlashtiruvchi maydon vazifasini bajaradi.

Birgalikdagi tekshiruvlar prokuratura muvofiqlashtiruvining eng amaliy va natijador shakllaridan biri hisoblanadi. Kredit operatsiyalaridagi huquqbuzarliklarni aniqlash uchun bank hujjatlari, mijozlar ma'lumotlari, garov baholari, pul mablag'lari harakati, soliq hisobotlari va elektron platformalardagi ma'lumotlar o'zaro solishtirilishi kerak. Bunday tekshiruvni bir organning o'zi to'liq amalga oshirishi qiyin. Shuning uchun prokuraturaning muvofiqlashtiruvchi roli dalillar tarqoqligini bartaraf etish, tekshiruv sub'ektlari o'rtasida vazifalarni taqsimlash va natijalarni huquqiy baholashda muhim ahamiyat kasb etadi.

Axborot almashish mexanizmi ham kredit sektoridagi huquqbuzarliklarga qarshi kurashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. Kredit operatsiyalaridagi sun'iy sxemalar ko'pincha bir qarashda qonuniy ko'rinadi: daromad to'g'risida ma'lumot bor, garov baholangan, bank qarori qabul qilingan, mablag' ajratilgan. Biroq ushbu ma'lumotlar soliq organlari, elektron platformalar, bank ichki bazalari va prokuratura tahliliy ma'lumotlari bilan solishtirilganda, daromad manbalari soxtalashtirilgani, garov qiymati sun'iy oshirilgani yoki qarzdor aslida to'lov qobiliyatiga ega emasligi aniqlanishi mumkin. Shu sababli axborot almashish prokuratura muvofiqlashtiruvining texnik emas, balki mazmunan markaziy elementi hisoblanadi.

Manbada keltirilgan amaliy ma'lumotlarga ko'ra, 2024-yilda kredit sohasidagi nazorat tadbirlari natijasida katta miqdordagi kredit mablag'lari talon-toraj qilingani, ko'plab jinoyat ishlari qo'zg'atilgani, bank mansabdor shaxslari ma'muriy va intizomiy javobgarlikka tortilgani, muammoli kreditlar qisqartirilgani qayd etilgan. Bu raqamlar prokuratura muvofiqlashtiruvining amaliyotda faqat protsessual harakatlar bilan cheklanmasdan, moliyaviy natija – zararni undirish, muammoli kreditlar ulushini kamaytirish va bank tizimida intizomni mustahkamlash bilan ham bog'liq ekanini ko'rsatadi.

Amaliyotda bank xodimlari va mijozlar o'rtasidagi til biriktirish, daromad manbai bo'lmagan fuqarolar nomiga kredit rasmiylashtirish, elektron platformalardagi ma'lumotlarni soxtalashtirish, ta'minot hujjatlarini sun'iy tayyorlash kabi holatlar uchraydi. Bunday qilmishlarning ijtimoiy xavfi shundaki, ular bank mablag'larini noqonuniy o'zlashtirish bilan birga, kredit tizimidagi ishonch printsiplini izdan chiqaradi. Agar bank xodimi mijoz bilan til biriktirsa, kredit munosabatlaridagi xavf faqat qarzdorning to'lov qobiliyati bilan emas, balki bankning ichki boshqaruv madaniyati va komplaens tizimi bilan ham bog'liq bo'lib qoladi.

Kredit sektorida prokuratura muvofiqlashtiruvini muayyan natijalar berishiga qaramasdan, amaliyotda bir qator tizimli muammolar saqlanib qolmoqda. Ularning birinchi va eng muhimlaridan biri bank siri bilan bog'liq axborot olish tartibining murakkabligidir. Bank siri instituti mijozlar huquqlari va moliyaviy ma'lumotlar daxlsizligini himoya qilish uchun zarur. Biroq kredit sohasida huquqbuzarlik xavfi yuzaga kelganda ma'lumot olish tartibining haddan tashqari sekinligi tezkor tekshiruv, dalillarni saqlab qolish va zararni undirish imkoniyatini pasaytirishi mumkin.

Ikkinchi muammo – ma'lumotlar bazalarining yetarlicha integratsiya qilinmaganligi. Markaziy bank, tijorat banklari, soliq organlari, moliyaviy monitoring organlari va prokuratura har biri alohida axborot tizimlariga ega. Bir qarashda bu tabiiy holatdek ko'rinadi, chunki har bir organ o'z funktsiyasiga muvofiq ma'lumot yuritadi. Ammo kredit sohasidagi huquqbuzarliklar turli bazalarda saqlanayotgan ma'lumotlarni o'zaro solishtirish orqali aniqlanadi. Masalan, kredit oluvchining daromadi bank hujjatida bir xil, soliq hisobotida boshqa xil, elektron platformada esa yana boshqa ma'lumot bilan aks etishi mumkin. Agar ushbu ma'lumotlar avtomatik tarzda uyg'unlashtirilmasa, huquqbuzarlikni aniqlash inson omiliga va uzoq rasmiy yozishmalarga bog'liq bo'lib qoladi.

Uchinchi muammo – moliya-bank sohasida ixtisoslashgan prokuror kadrlar korpusining yetarli darajada shakllanmaganligi. Kredit sektoridagi huquqbuzarliklarni aniqlash uchun prokuror nafaqat umumiy huquqiy bilimga, balki bank operatsiyalari, kredit tahlili, garov baholash, AML/CFT talablari, komplains, raqamli moliyaviy texnologiyalar va moliyaviy hisobotlarni o'qish ko'nikmasiga ega bo'lishi kerak. Bunday ko'nikmalarsiz prokuror tekshiruv natijalarini formal baholash xavfiga duch keladi. Shuning uchun ixtisoslashgan prokurorlar guruhini shakllantirish amaliyot ehtiyojidan kelib chiqadigan zaruratdir.

To'rtinchi muammo – prokuratura va boshqa vakolatli organlar o'rtasida birgalikdagi harakatlar tartibini belgilaydigan yagona metodik hujjatning yetarli emasligi. Idoralararo hamkorlik mavjud bo'lsa-da, har bir tekshiruv yoki operatsiya uchun vazifalar taqsimoti, axborot almashish muddati, bank siriga oid ma'lumotlarni so'rash tartibi, raqamli dalillarni saqlash qoidalari va natijalarni huquqiy baholash mezonlari aniq belgilanmasa, muvofiqlashtirishning samaradorligi pasayadi.

Beshinchi muammo – vakolatlar chegarasining ayrim hollarda aniq belgilanmaganligi. Markaziy bank banklar faoliyatini tartibga soluvchi va nazorat qiluvchi organ hisoblanadi; prokuratura esa qonunlar ijrosi ustidan nazoratni amalga oshiradi. Ammo kredit sohasidagi huquqbuzarliklarni o'rganish jarayonida ushbu vakolatlar ba'zan kesishishi mumkin. Shu sababli prokuraturaning muvofiqlashtiruvchi roli bank faoliyatiga asossiz aralashuv sifatida emas, balki qonuniylilikni ta'minlashga qaratilgan institutsional hamkorlik sifatida aniq chegaralanishi lozim.

Oltinchi muammo – reaktiv yondashuvning ustuvorligi. Amaliyotda ko'p hollarda huquqbuzarlik kredit mablag'i ajratilganidan, zarar yetkazilganidan yoki qarz qaytmaganidan keyin aniqlanadi. Bu esa profilaktik nazorat va riskka asoslangan tahlil yetarli darajada ishlamayotganini ko'rsatadi. Samarali muvofiqlashtirish huquqbuzarlik sodir bo'lganidan keyin emas, balki xavf indikatorlari paydo bo'lgan vaqtda ishg'a tushishi kerak.

Kredit sektoridagi huquqbuzarliklarga qarshi kurashda xorijiy tajriba O'zbekiston uchun muhim metodologik va amaliy ahamiyatga ega. Biroq xorijiy modellarni mexanik ravishda ko'chirish maqsadga muvofiq emas. Har bir davlatning prokuratura tizimi, bank nazorati modeli, sud-tergov amaliyoti va raqamli infratuzilmasi o'ziga xos. Shu sababli xorijiy tajriba milliy huquqiy tizimga moslashtirilgan holda tahlil qilinishi lozim.

Germaniya tajribasida moliyaviy jinoyatlar bo'yicha ixtisoslashgan prokurorlar faoliyati alohida ahamiyatga ega. Manbada qayd etilgan Schwerpunktstaatsanwaltschaft modeli muayyan toifadagi murakkab iqtisodiy va moliyaviy jinoyatlar bo'yicha chuqur ixtisoslashuvni nazarda tutadi[18]. O'zbekiston uchun ushbu tajribaning muhim jihati shundaki, kredit sektoridagi huquqbuzarliklar umumiy prokurorlik bilimidan tashqari, moliyaviy tahlil, bank huquqi va raqamli dalillar bilan ishlash ko'nikmalarini talab qiladi. Shu bois iqtisodiy va moliyaviy huquqbuzarliklar bo'yicha ixtisoslashgan prokurorlar korpusini shakllantirish maqsadga muvofiq.

AQSh tajribasida Department of Justice, SEC, FinCEN va boshqa moliyaviy nazorat organlari o'rtasida ma'lumot almashish va birgalikdagi operatsion guruhlar muhim o'rin tutadi[19]. Bu modelning O'zbekiston uchun ahamiyatli tomoni – moliyaviy huquqbuzarliklarni aniqlashda faqat jinoiy ta'qib emas, balki moliyaviy razvedka, komplains hisobotlari, shubhali operatsiyalar to'g'risidagi ma'lumotlar va elektron tahlil vositalari birgalikda ishlatilishidir. Bunday yondashuv kredit operatsiyalaridagi sun'iy sxemalarni erta aniqlash imkonini beradi.

Rossiya tajribasida Bosh prokuratura va Markaziy bank o'rtasidagi hamkorlik mexanizmlari alohida qayd etiladi. V.P. Ryabtsevning muvofiqlashtirish haqidagi nazariy qarashlari bu turdagi hamkorlikni institutsional jihatdan asoslashga xizmat qiladi[9]. O'zbekiston uchun bu tajribaning mos jihati – prokuratura va Markaziy bank o'rtasida kredit sektoridagi huquqbuzarliklar bo'yicha ma'lumot almashish, tekshiruvlarni rejalashtirish va natijalarni umumlashtirishga oid alohida reglament qabul qilish zaruratidir.

FATF tavsiyalari esa kredit sektoridagi huquqbuzarliklarni jinoiy daromadlarni legallashtirish va terrorizmni moliyalashtirish xavflari bilan bog'liq holda baholashni talab qiladi[17]. Kredit tizimida noqonuniy mablag'larni "tozalash", soxta qarz munosabatlari orqali pul harakatini qonuniy ko'rsatish, qalbaki shartnomalar asosida mablag'larni aylantirish kabi holatlar AML/CFT tizimi bilan uzviy bog'liq. Shu sababli prokuratura, moliyaviy monitoring organlari va banklar o'rtasidagi hamkorlik riskka asoslangan yondashuvga tayanishi lozim.

Xorijiy tajriba umumlashtirilganda, O'zbekiston uchun to'rt asosiy yo'nalish muhim ekani ko'rinadi: birinchidan, moliyaviy huquqbuzarliklar bo'yicha ixtisoslashgan prokurorlar guruhini shakllantirish; ikkinchidan, idoralararo ma'lumot almashishni raqamlashtirish; uchinchidan, shubhali kredit operatsiyalarini risk indikatorlari asosida baholash; to'rtinchidan, prokuratura muvofiqlashtiruvining natijadorligini aniq ko'rsatkichlar orqali baholash.

Kredit sektorida qonun buzilishlariga qarshi kurashni zamonaviy raqamli texnologiyalarsiz samarali tashkil etish qiyin. Chunki kredit operatsiyalari hajmi katta, ishtirokchilar soni ko'p, ma'lumotlar turli platformalarda saqlanadi va huquqbuzarliklar ko'pincha murakkab elektron izlar orqali amalga oshiriladi. Shu sababli prokuratura muvofiqlashtiruvini raqamlashtirish uning nazorat, tahlil va profilaktika salohiyatini oshirishning muhim shartidir.

Birinchi yo'nalish – yagona raqamli axborot platformasini yaratish. Shartli ravishda "Prokurorlik Monitoring" deb nomlanishi mumkin bo'lgan ushbu platforma prokuratura, Markaziy bank, soliq organlari, moliyaviy monitoring organlari va tijorat banklari o'rtasida qonunchilikda belgilangan doirada ma'lumot almashishni ta'minlashi kerak. Platforma bank siri va shaxsiy ma'lumotlar muhofazasiga oid kafolatlar bilan birga ishlashi shart. Unda har bir ma'lumotga kirish huquqi, kirish vaqti, foydalanuvchi shaxsi va ma'lumotdan foydalanish maqsadi elektron tarzda qayd etilishi lozim.

Ikkinchi yo'nalish – sun'iy intellekt asosida kredit operatsiyalaridagi g'ayrioddiy harakatlarni aniqlash. Masalan, bir xil manzilda yashovchi ko'plab shaxslar nomiga qisqa vaqt ichida kredit rasmiylashtirilishi, daromad manbai va kredit miqdori o'rtasida keskin nomutanosiblik bo'lishi, garov bahosi bozor qiymatidan sun'iy yuqori belgilanishi yoki bank xodimi bilan bog'liq mijozlarga nisbatan imtiyozli qarorlar qabul qilinishi xavf indikatorlari sifatida baholanishi mumkin. Bunday holatlarda tizim avtomatik ravishda prokuratura va tegishli nazorat organlariga tahliliy signal yuborishi mumkin.

Uchinchi yo'nalish – RegTech va SupTech texnologiyalaridan foydalanish. RegTech banklar tomonidan qonunchilik talablariga muvofiqlikni ta'minlash vositasi bo'lsa, SupTech nazorat organlari tomonidan ushbu muvofiqlikni real vaqt rejimida kuzatish imkonini beradi. Kredit sektorida mazkur texnologiyalar kredit shartnomalari, qarzidor profili, garov ma'lumotlari, to'lov grafiklari va xavf indikatorlarini avtomatik tahlil qilish uchun qo'llanilishi mumkin.

To'rtinchi yo'nalish – elektron prokuror tahlili tizimini joriy etish. Ushbu tizim kredit shartnomalaridagi noaniq bandlar, yashirin komissiyalar, iste'molchi huquqlarini cheklovchi shartlar, foiz stavkalari haqida noto'g'ri ma'lumot berish holatlarini avtomatik aniqlashga xizmat qilishi mumkin. Bu, ayniqsa, iste'mol kreditlari sohasida fuqarolar huquqlarini himoya qilishda muhim.

Beshinchi yo'nalish – blokcheyn yoki o'zgartirib bo'lmaydigan elektron jurnallardan foydalanish. Kredit hujjatlari, garov baholari, kredit qo'mitasi qarorlari va mablag' harakati bo'yicha elektron izlarni o'zgartirib bo'lmaydigan shaklda saqlash keyinchalik dalillarni soxtalashtirish yoki hujjatlarni orqa sana bilan rasmiylashtirish xavfini kamaytiradi.

Shu bilan birga, raqamlashtirish prokuratura nazoratining o'rnini bosmaydi. Raqamli texnologiyalar faqat ma'lumotlarni tezkor yig'ish, xavflarni ko'rsatish va tahlilni yengillashtirish

vositasidir. Yakuniy huquqiy baho, javobgarlik masalasi va protsessual qarorlar inson – vakolatli prokuror, tergovchi yoki sud tomonidan qonun asosida qabul qilinishi lozim.

Kredit sektorida prokuratura muvofiqlashtiruvini kuchaytirish uchun, avvalo, prokuratura, Markaziy bank, soliq organlari va moliyaviy monitoring organlari o'rtasida ma'lumot almashishning yagona huquqiy reglamentini qabul qilish zarur. Ushbu reglamentda ma'lumot so'rash asoslari, muddatlari, bank siri bilan bog'liq cheklovlar, elektron ma'lumotlardan foydalanish tartibi va mas'ul shaxslar javobgarligi aniq belgilanishi kerak.

Ikkinchidan, kredit sektoridagi huquqbuzarliklarni aniqlash, tahlil qilish va profilaktika qilish bo'yicha idoralararo metodik qo'llanma ishlab chiqilishi lozim. Unda qalbaki kredit hujjatlari, manfaatlar to'qnashuvi, maqsadsiz sarflash, garov qiymatini sun'iy oshirish, muammoli kreditlarni yashirish va jinoiy daromadlarni legallashtirishga oid xavf indikatorlari belgilanishi maqsadga muvofiq.

Uchinchidan, iqtisodiy va moliyaviy huquqbuzarliklar bo'yicha ixtisoslashgan prokurorlar guruhini shakllantirish zarur. Ushbu prokurorlar bank huquqi, moliyaviy tahlil, AML/CFT, komplaens, raqamli dalillar va risk tahlili bo'yicha maxsus tayyorgarlikdan o'tishi lozim.

To'rtinchidan, muammoli kreditlar, qalbaki kredit hujjatlari, manfaatlar to'qnashuvi va kredit mablag'larini maqsadsiz sarflash holatlarini monitoring qilishga qaratilgan raqamli platforma yaratilishi kerak. Bu platforma orqali xavfli operatsiyalar avtomatik aniqlanishi va vakolatli organlarga belgilangan tartibda yuborilishi mumkin.

Beshinchidan, bank siriga oid ma'lumotlarni olishda tezkorlik va huquqiy kafolatlar o'rtasida muvozanat ta'minlanishi lozim. Bank siri himoya qilinishi shart, ammo huquqbuzarlik xavfi mavjud hollarda prokuratura va tergov organlarining qonun doirasida tezkor axborot olish imkoniyati ham ta'minlanishi kerak.

Oltinchidan, prokuratura muvofiqlashtiruvining natijadorligini baholash uchun maxsus KPI ko'rsatkichlari ishlab chiqilishi maqsadga muvofiq. Masalan, aniqlangan huquqbuzarliklar soni emas, balki oldi olingan zarar, undirilgan mablag', qisqartirilgan muammoli kreditlar, bartaraf etilgan tizimli kamchiliklar va takroriy huquqbuzarliklar kamayishi asosiy mezon bo'lishi kerak.

Yuqorida qayd etilganlardan xulosa qilib, aytish mumkinki, kredit sektoridagi qonun buzilishlari moliya-bank tizimi barqarorligiga, iqtisodiy xavfsizlikka va jamiyatda huquqiy tartibotga ta'sir ko'rsatuvchi kompleks huquqiy hodisadir. Ular faqat qarzdor va bank o'rtasidagi shartnomaviy nizo sifatida emas, balki bank ichki nazorati, korruptsiyaviy xavflar, axborot asimmetriyasi, jinoiy daromadlar harakati va davlat iqtisodiy manfaatlari bilan bog'liq tizimli muammo sifatida baholanishi lozim.

Prokuratura organlarining kredit sektoridagi muvofiqlashtiruvchi faoliyati idoralararo hamkorlik, axborot almashish, birgalikdagi tekshiruvlar, shtablar faoliyati, profilaktik tahlil va raqamli monitoring orqali amalga oshirilishi lozim. Mavjud muammolar esa axborot bazalarining uyg'unlashmaganligi, bank siriga oid ma'lumotlarni olish tartibining sekinligi, ixtisoslashgan kadrlar yetishmasligi, yagona metodik hujjatning mavjud emasligi va reaktiv yondashuv ustuvorligi bilan bog'liq.

Xorijiy tajriba O'zbekiston uchun ixtisoslashgan prokurorlar korpusi, yagona raqamli platforma, riskka asoslangan monitoring, AML/CFT talablari bilan uyg'unlashgan prokuror muvofiqlashtiruv va elektron axborot almashish reglamentini joriy etish zarurligini ko'rsatadi. Milliy amaliyotni takomillashtirish esa prokuratura, Markaziy bank va boshqa vakolatli organlar o'rtasidagi hamkorlikni institutsional jihatdan mustahkamlash, raqamli texnologiyalardan oqilona foydalanish va profilaktik prokuror tahlilini kuchaytirish orqali ta'minlanishi mumkin.

Iqtiboslar/Сноски/References:

1. Alisherovich T.S. Improving accounting and its maintenance in banks // Gospodarka i Innovatsie. 2023. Vol. 31. P. 15–20.
2. Bazarova M. Distinctive features of personal management in the activities of commercial banks // Modern Science and Research. 2024. Vol. 3. No. 1. P. 563–567.

3. Казарина А.Х. Правозащитная деятельность прокуратуры и ее влияние на режим законности // Вестник Академии Генеральной прокуратуры РФ. 2007. № 2 (2). С. 9. (Kazarina A.Kh. Human rights protection activities of the prosecutor's office and their impact on the state of legality // Bulletin of the Academy of the Prosecutor General's Office of the Russian Federation. 2007. No. 2 (2). P. 9.)
4. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuratura tahliliy ma'lumotlari asosida (Based on analytical data of the Prosecutor General's Office Republic of Uzbekistan.)
5. O'zbekiston Respublikasining "Prokuratura to'g'risida"gi Qonuni. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 15.08.2025-y., 03/25/1081/0738-son. <https://lex.uz/docs/-106197> (Law of the Republic of Uzbekistan "On the Prosecutor's Office". National Database of Legislation, August 15, 2025, No. 03/25/1081/0738. <https://lex.uz/docs/-106197>)
6. O'zbekiston Respublikasining "Banklar va bank faoliyati to'g'risida"gi O'RQ-580-son Qonuni. 05.11.2019. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 28.03.2026-y., 03/26/1126/0279-son. <https://lex.uz/docs/-4581969> (Law of the Republic of Uzbekistan No. ZRU-580 "On Banks and Banking Activities". November 5, 2019. National Database of Legislation, March 28, 2026, No. 03/26/1126/0279. <https://lex.uz/docs/-4581969>)
7. O'zbekiston Respublikasining "Korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risida"gi Qonuni. 03.01.2017. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 26.02.2025-y., 03/25/1038/0188-son. <https://lex.uz/docs/-3088008> (Law of the Republic of Uzbekistan "On Combating Corruption". January 3, 2017. National Database of Legislation, February 26, 2025, No. 03/25/1038/0188. <https://lex.uz/docs/-3088008>)
8. O'zbekiston Respublikasining Jinoyat kodeksi. Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 21.04.2026-y., 03/26/1138/0397-son. <https://lex.uz/docs/-111453> (Criminal Code of the Republic of Uzbekistan. National Database of Legislation, April 21, 2026, No. 03/26/1138/0397. <https://lex.uz/docs/-111453>)
9. Рябцев В.П. Координационная деятельность органов прокуратуры. М.: Юридическая литература, 2004. С. 34–45. (Ryabtsev V.P. Coordination Activities of Prosecutor's Office Bodies. Moscow: Legal Literature, 2004. P. 34–45.)
10. Винокуров А.Ю. Прокурорский надзор: курс лекций. М.: Юрайт, 2019. С. 87–92. (Vinokurov A.Yu. Prosecutorial Supervision: A Course of Lectures. Moscow: Yurait, 2019. P. 87–92.)
11. Капинус О.С., Кехлеров С.Г. Настольная книга прокурора. М.: Академия Генеральной прокуратуры, 2012. С. 234–240. (Karpinus O.S., Kekhlerov S.G. The Prosecutor's Handbook. Moscow: Academy of the Prosecutor General's Office, 2012. P. 234–240.)
12. Mualliflar jamoasi. O'zbekiston Respublikasida prokurorlik nazorati. Toshkent: TDYU, 2007. 112-b. (Collective of authors Prosecutorial Supervision in the Republic of Uzbekistan. Tashkent: Tashkent State University of Law, 2007. P. 112.)
13. G'aybullaev F. Prokurorlik faoliyatida muvofiqlashtirish. Toshkent: Impress Media nashriyoti, 2009. 56-b. (G'aybullaev F. Coordination in Prosecutorial Activity. Tashkent: Impress Media Publishing House, 2009. P. 56.)
14. O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi va Markaziy bankning qo'shma qarori asosida tuzilgan Respublika shtabining 2024 yildagi faoliyat hisoboti. (Report on the activities of the Republican Headquarters established on the basis of the joint decision of the Prosecutor General's Office of the Republic of Uzbekistan and the Central Bank for 2024.)
15. Financial Action Task Force. Guidance on AML/CFT and Financial Inclusion. Paris: FATF, 2023. P. 22–28.
16. Bundeskriminalamt. Annual Report on Economic Crime 2022. Wiesbaden: BKA, 2023. P. 45–52.
17. U.S. Department of Justice. Financial Crimes Enforcement Network Annual Report 2023. Washington: DOJ, 2023. P. 18–24.

ҲУҚУҚИЙ ТАДҚИҚОТЛАР ЖУРНАЛИ

ЖУРНАЛ ПРАВОВЫХ ИССЛЕДОВАНИЙ

JOURNAL OF LAW RESEARCH

Taqdim etilayotgan maqolalarga qo'yilgan talablar:

1. Maqola o'zbek, ingliz va rus tillarida qabul qilinadi va Microsoft Word dasturida Times New Roman shriftida 12 kegl, 1 satr oralig'ida, sahifalar barcha tomondan 2 sm qoldirilgan bo'lishi shart. Satr boshi - 1,25 sm bo'lib, satrlarni eniga to'g'irlash, so'zlarni boshqa qatorga ko'chirish avtomatik tarzda bo'lishi lozim.
2. Birinchi qator o'ng tomondan muallifning familiyasi, ismi va otasining ismi, ikkinchi qatorda muallifning ish joyi, lavozimi, ilmiy darajasi va unvoni va e-mail, uchinchi qatorda sahifaning o'rtasida bosh va qalin harflar bilan maqolaning nomi yoziladi. Ushbu ma'lumotlar o'zbek, ingliz va rus tillarda berilishi lozim.
3. Keyingi qatordan o'zbek, ingliz va rus tillarida kamida 60 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida so'zdan iborat annotatsiya beriladi.
4. Keyingi qatordan 6-10 ta o'zbek, ingliz va rus tillarida kalit so'zlar beriladi.
5. Keyingi qatordan asosiy matn umimiy so'zi minimal 2000 ta bo'ladi.
6. Adabiyotlarning to'liq ro'yxati asosiy matndan so'ng alifbo tartibida ko'rsatilishi lozim va havolalar asosiy matnda bo'lishi kerak [1, B.25].
7. Maqolada keltirilgan dalillarning to'g'riligi uchun muallif mas'ul, plagiat holati taqiqlanadi.
8. Web of science, Scopus tizimidagi jurnallardan iqtiboslar olish maqsadga muvofiqdir.

Требования к оформлению научной статьи:

1. Статья принимается на узбекском, английском и русском языках и должна быть оформлена в Microsoft Word шрифтом Times New Roman, размер 12, межстрочный интервал — 1, поля со всех сторон — 2 см. Абзацный отступ — 1,25 см; выравнивание по ширине и переносы слов должны быть включены автоматически.
2. В первой строке справа указываются фамилия, имя и отчество автора; во второй строке — место работы автора, должность, ученая степень и звание, а также e-mail; в третьей строке по центру страницы крупным и жирным шрифтом — название статьи. Эти сведения должны быть приведены на узбекском, английском и русском языках.
3. Ниже дается аннотация на узбекском, английском и русском языках, содержащая не менее 60 слов на каждом языке.
4. Далее приводятся 6–10 ключевых слов на узбекском, английском и русском языках.
5. Далее основной текст: общий объем текста должен быть не менее 2000 слов.
6. Полный список литературы должен быть приведен после основного текста в алфавитном порядке; ссылки должны присутствовать в основном тексте в формате [1, C.25].
7. Автор несет ответственность за достоверность приведенных в статье доказательств; плагиат запрещен.
8. Рекомендуется цитирование журналов из база данных Web of Science и Scopus.

Requirements of the articles submitted:

1. Articles are accepted in Uzbek, English and Russian and must be prepared in Microsoft Word using Times New Roman font, size 12, single line spacing, with 2 cm margins on all sides. First-line indent is 1.25 cm; text should be justified and word hyphenation/line breaks set to automatic.
2. In the first line on the right: the author's surname, given name and patronymic; in the second line: the author's affiliation, position, academic degree and title, and e-mail; in the third line centered on the page: the article title in bold and uppercase (or bold). These details must be provided in Uzbek, English and Russian.
3. Next, provide an abstract in Uzbek, English and Russian of at least 60 words in each language.
4. Next, provide 6–10 keywords in Uzbek, English and Russian.
5. Next, the main text: total word count must be at least 2000 words.
6. The full list of references must appear after the main text in alphabetical order, and citations should appear in the main text in the format [1, P.25].
7. The author is responsible for the accuracy of the evidence presented in the article; plagiarism is prohibited.
8. It is advisable to include citations from journals indexed in Web of Science and Scopus.